

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

17643

370.1
<hr/>
A-65

1259

37

17643

2010

12001

8713

2000

3701
A-65

ՌՕԼԵՆԻ ԻՈՐ ՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԱՌԻԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

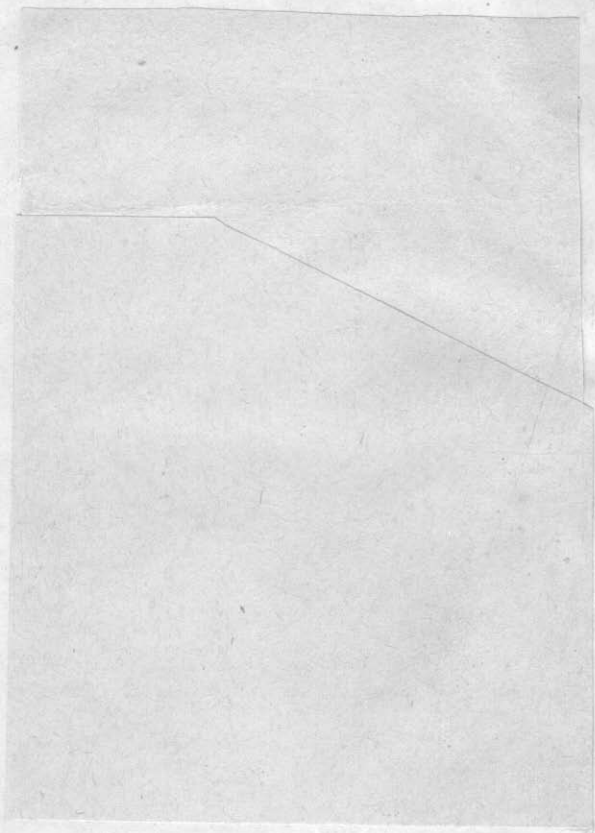

ԶՄԻՒՌՆԻԱ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԵՂԲԱՐՑ ՏԵՏԵՆԱՆ

1859

~~37~~
4-22

43

37

5-22

6

Ն Ո Ւ Ե Ր

Ե- Սիրելի Եղբայր Իմ Պարոն Ապրիլոս Ամհո-րեան :

Իմ պարագոյ ժամերուս մէջ : Ռօլէնի՛ դաստիարակութեան վրայ
ըրած կարևոր և օգտակար խորհրդածութիւններուն մէկ մասը
թարգմանած ըլլալով զանոնք ապագրութեամբ սիրելի ազգիս ծանօ-
թացընելու փափաքեցայ . և աս մասին ինձ տուած քաջալերնիք զիս
պարտաւորեց այն փոքրիկ աշխատութիւնս ձեր անկեղծ հարազա-
տութեանը նուիրել

և մնալ

ձեր հարազատ եղբայրը

Չ. Ռոնի 20 Յունիս 1859

Ղուկաս Ամհո-րեան :

Տեսուչ և դասաւու

Ի Մեսրոպեան վարժարանին

Զմիւռնիոյ :

ՈՒՈՒԼԻՆԻ ԽՈՐՀՐԴԵՕՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Դասարանաց և վարժարանի ներքին կառավարութեան վրայ :

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն :

Ըս յառաջաբանս երկու յօդուած պիտի պարունակէ, առաջինին մէջ պիտի բացատրեմ թէ որչափ կարևոր է տղոց դաստիարակութիւնը, երկրորդին մէջ պիտի քննեմ թէ արդեօք հասարակաց դաստիարակութիւնը տնական և մասնաւոր դաստիարակութենէն աւելի պէտք է նախադասելի ըլլալ :

Յ Օ Դ Ո Ւ Ա Ճ Ա Ռ Ա Ջ Ա Ն :

Տւոյ ընդիւր դաստիարակութեան կարևորութիւնը :

Ըմէն ատեն տղոց դաստիարակութիւնը ամենաերևելի փիլիսոփաներէն և օրէնսդիրներէն իբր հանգստութեան և երջանկութեան ստոյգ աղբիւր մը ճանչցուած է . չէ թէ միայն ընտանեաց համար, հապա նաև իշխանութեանց և կայսրուէցանգամ : Եւ ստուգիւ ինչ է հասարակապետութիւն մը կամ թագաւորութիւն մը, եթէ ոչ՝ ընդարձակ մարմին մը, որուն զօրութիւնը և առողջութիւնը մասնաւոր գերդաստաններէ կա-

խում ունին , և որոնք այն մարմնոյն իբրև
Թէ անդամներն են , և որոնց միայն մէկուն իր
պաշտօնը չկատարելը ամբողջ մարմնոյն կը դպչի :

Արդ միթէ՞ ընտիր դաստիարակութեամբ չե՞
մի որ ամէն քաղաքացիներն , մանաւանդ մեծա-
մեծներն և իշխաններն կարող կ'ըլլան իրենց
յանձնուած զսնազան պաշտօններն արժանաւո-
րապէս կատարելու : Ամէն մարդ չի՞ գիտեր որ
մանկութիւնը տէրութեան մը նորատունկ բու-
սոց պարտէզն է , որով անիկա կը նորոգի և կը
յարատն է , և Թէ ասկէ յառաջ կու գան դեր-
գաստանաց բոլոր հայրերը , դատաւորները ,
պաշտօնատարները , վերջապէս բոլոր աստիճա-
նաւոր և իշխանութեան մէջ եղող անձինք , և
միթէ որ մը այս պաշտօններուն հասնելու սահ-
մանուած անձինք տէրութեան մը բոլոր ժողո-
վրդեան վրայ ազդեցութիւննին բանեցրնելու
ատեննին իրենց բարի կամ Թերի դաստիարա-
կութիւնը չե՞ն մի հաղորդեր անոնց :

Ասոյդ է որ օրէնքներն տէրութեանց հիմը ըլլա-
լով , Թէ բարեկարգութիւնը , Թէ հանդարտու-
թիւնը և Թէ խաղաղութիւնը հաստատ կը սլա-
հեն , բայց օրէնքներն իրենց զօրութիւնը և ազ-
դեցութիւնը ուսկից կը քաղեն , արդեօք ըն-
տիր դաստիարակութենէ չե՞ մի , որ միտքերը ա-
նոնց կը վարժեցրնէ և կը հպատակեցրնէ : Արդ ,
առանց ընտիր դաստիարակութեան օրէնքնե-
րն տկար նեցուկ մըն են մարդկային կրից դէմ :

Պլուտարքոս աս նիւթիս վրայ հանձարեղ դի-
տողութիւն մը կրնէ , որ ուշադրութեան ար-

ժանիէ , Լեքուրկոսի վրայ խօսելով կըսէ , Ասիմաստուն օրէնսդիրը յարմար չի դատեց իր օրէնքներն դրի անցընելով Թողուլ , համոզուած ըլլալով որ ժողովուրդներն առաքիլի ընող և քաղաքներն ծաղկեցընող ամէնէն զօրաւոր և ազդու բանը , քաղաքացւոց սովորութեանցը և բարուցը մէջ տպաւորուածը և սովորութեամբ անոնց սրտին մէջ բնութիւն դարձածն է , որովհետեւ այն սկզբունքներն՝ որ դաստիարակութիւնը անոնց մտքին մէջ տպաւորած է անխախտ կը մնան , ըստ որում նոյն իսկ իրենց ներքին համոզմանը և կամօցը վրայ հաստատուած են , որ (բնութիւնը) ինչպէս յայտնի է բոնութեան կապէն աւելի զօրաւոր և մշտատե կապ մըն է , այնպէս որ դաստիարակութիւնը տղոց կանոնն կըլլայ , և օրենսդրի մը տեղ կը բռնէ :

Ահա աս է կարծեմ այն ամէնաճիշտ դաղսփարը որ կրնայ մէկը տալ օրինաց և դաստիարակութեան մէջ տեղի տարբերութիւնը ցուցընելու համար :

Եւ որ օրէնքը խիստ տիկնոջ մը կը նմանի որ մարդուս ամէնէն աւելի սիրելի եղած բանը անոր ազատութիւնը կը նեղէ , զայն կը տխրացընէ , ամէն բանի մէջ անոր կ'ընդդիմանայ , իր սպառնալեացը և փափաքանացը միտ չի դներ , բնաւ մեղմանալ չի գիտեր , սպառնական ձայնով մը կը խօսի , և պատիժներ միայն ցուցընել գիտէ : Ուստի զօրմանալի չէ բնաւ , որ մարդս առիթը գտնելուն պէս աս լուծը վրայէն Թութափել ուղէ և ալ այսպիսի ձանձրանալի դա-

սերը մտիկ չընելով իր բնական հաճոյիցը թուղու ինքըզինքը , զորոնք օրէնքը նուաճել միայն կըցեր էր , բայց զանոնք փոխել կամ եղծանել ոչ երբէք :

Իսկ դաստիարակութիւնը այնպէս չէ . քաղցր և հրապուրիչ տիրուհի մըն է որ բռնութեան և հակառակութեան թշնամի է , միայն համոզման միջոցներով շարժիլ կը սիրէ , և միշտ իրաւամբ և սրդարութեամբ խօսելով կը նայի որ իր կրթութիւնները վայելել տայ , և կ'աշխատի առաքինութիւնը սիրելի ընելու , և կը գիւրացընէ անոր առաջնորդող ճամբան : Իր դասերը որ գրեթէ մանկուոյն ծննդեանը հետ կ'սկսին անոր հետ կ'աճին և կը զօրանան , ժամանակին իրենց խորունկ արմատնին կ'արձակեն , յիշողութենէն և մտքէն սրտին մէջ կ'անջնին , քիչ քիչ սովորութեամբ և կրթութեամբ իրենց բարուց մէջ կը տպաւորուին և գրեթէ երկրորդ անխախտ բնութիւն մը կ'ըլլան , ու մինչև իրեն կենացը վերջին կէտը իրեն քով իբրև թէ ներկայ օրէնսդ իր մը կ'ըլլան , որ պէտք եղած տեղը իր պարտաւորութիւնները իրեն կը յիշեցընեն և զայն ի գործ գնել կուտան :

Ուստի զարմանք չէ որ հին ազգերը դաստիարակութեան մասին այնքան հոգ տարած և միշտ զանի իբրև տէրութիւն մը հաստատ պահող ապահով միջոց մը ճաշցած ըլլան . վասնզի իրենց զխաւոր օրէնքը այն էր թէ տղաքները աւելի հասարակապետութեան կը վերաբերին քան թէ իրենց ծնողացը և հետևաբար պէտք չէ թողուլ

անոնց որ իրենց խելքին փչածին համաձայն իրենց տղայքը կրթեն, այլ հասարակապետութիւնը պէտք է այս հոգը վրան առնէ և ասպատճառաւ, տղայք հասարակաց կրթարաններու մէջ և միօրինակ կարգի կանոնի ներքե կը պարտաւորին դաստիարակուիլ. և ոչ թէ մասնաւորապէս իրենց ծնողացը տուներուն մէջ. որովհետեւ հասարակաց դաստիարակութեամբ միայն տղաքները իրենց մատաղ հասակին մէջ հայրենասիրութեան, և երկրին օրենքները պատուելու սկզբունքներուն մէջ ներհուն ընելու և բնակած երկիրնուն այլ և այլ հանգամանքները ինչպէս որ պէտք է ճանչցընելը հնար կըլայ. վասնզի ամեն տեսակ կառավարութիւն իր զատ կարգը ու կանոնն ունի. ինչպէս հասարակապետական երկրի մը կառավարութեան ընթացքը ու հոգին, միապետական երկրի մը կառավարութեան ընթացքէն և հոգիէն տարբեր ըլլալով դաստիարակութեամբ աս տեսակ կառավարութեանց ընթացքը և հոգին կ'ըմբռնեն:

Մինչև հիմա դաստիարակութեան վրայ իմյառաջ բերած սկզբունքներս իբր հաստատութիւն՝ վկայութեան կը բերեմ, զՎրաստոն, և զՂազախ, և զՂրիստոսեւ և բոլոր այն փիլիսոփայները որոնք մեզի կառավարութեան կանոններ թողուցած են. քանզի ամէն այն մեծ մարդիկները կը հրատարակեն թէ, դատաւորի մը իշխանի մը և օրենսդրի մը գլխաւոր և կարեւոր պարտաւորութիւնը ընտիր դաստիարակութեան հոգ տանել և անոր վրայ հսկելն է: Ասխ իրենց

բուն զաւակացը որոնք շատ անգամ իրենց կը յաջորդեն, և յետոյ ընդհանրապէս բոլոր քաղաքացւոց որոնք հասարակապետութեան մարմինը կը կազմեն և կը հաստատեն որ տէրութեանց մէջ մտած բոլոր անկարգութիւնները դաստիարակութեան անհոգութենէն յառաջ եկած են :

Պիտոն՝ հին պատմութեան մէջի ամէնէն կատարեալ իշխանին այսինքն հռչակաւոր Ալեքոսին վրայ խօսելու ատենը հետեւեալ մեծ օրինակը յառաջ կը բերէ : Այ իշխանս որ բաց ՚ի դաստիարակութեան հոգէն բոլոր մեծ մարդկանց հանգամանքներն ունէր (որովհետև իր աշխարհակալութեանցը դբադած էր), իւր զաւակացը դաստիարակութիւնը իր կանանցը ձեռքը թողուցած էր : Հետեւաբար աս երիտասարդ իշխանները իրենց հօրը այսինքն Ալեքոսին պէս, Պարսից սաստիկ հրահանգաց համեմատ դաստիարակուած չէին, այլ Սեդաց սովորութեանցը վարժուած էին, որ էր շուայլութիւն, հեշտութիւն և զուարճութիւն : Ինաւ մէկը չէր համարձակէր անոնց դէմ դնելու. իրենց ականջը դովեատ և շողբարթութիւն միայն լսել սովորած էին. և ասոնց կամացը ամէն բան պէտք էր խոնարհել : Իրենց մեծութիւն կը սեպելին անսահման անջրպէտ մը դնելը իրենց և մարդկանց մէջ տեղը, որպէս թէ իրենք մարդիկներէ տարբեր էակներ եղած ըլլային : Այ տեսակ դաստիարակութեան մը մէջ սպառնալիք և յանդիմանութիւնք ամէնեւին ՚ի դորձ դրուած չըլլալուն :

ապատուած հետեւանքը տեղի ունեցաւ . կրօն
Պղատոն , որովհետեւ Աիւրոսի մահուանէ անմի-
ջապէս ետքը , երկու իշխաններնմէկզմէկու դէմ
զէնք առին . չուզելով որ ոչ գլխաւոր մը և ոչ
հաւատար մը ունենան . և Աամպիս իւր եղբորը
մահուամբը բացարձակ տէր ըլլալով երկրին յի-
մարի մը պէս անմտութեամբ և կատաղութեամբ
ինքրզինքը ամէն տեսակ մոլութեանց տուաւ ,
և քիչ մնաց որ Պարսից տէրութիւնը պիտի
կորսուէր :

Աիւրոս ընդարձակ գաւառներ անբաւ եկա-
մուտներ և անթիւ դորքեր թողուցած էր , բայց
աս ամէնը իւր տղուն կորստեանը աւելի ծառա-
յեցին վասնզի ամէնապատուական հարստութիւն
մը թողու հոգ չէր տարած որ էր ընտիր դաս-
տիարակութիւն :

Բայց Սահէդոնիոյ Փիլիպպոս թագաւորը բու-
րորովին տարբեր ընթացք մը բռնեց , երբոր
հայր եղաւ (որ իր աշխարհակալութեանց և յաղ-
թութեանցը ժամանակին էր) . հետեւեալ նա-
մակը գրեց Արիստոտելին :

“ Կը ծանուցանեմ քեզ որ ինձի զաւակ մը
“ ծնաւ , և չէ թէ ծննդեանը համար շնորհակալ
“ կըլլամ չաստուածներէն , այլ աւելի երկրիս
“ մրայ Արիստոտել մը գտնուած ատենը ծնե-
“ լուն . վասն զի կը յուսամ որ ձեր խնամակա-
“ լութեամբը դաստիարակուելով որ մը փառաց
“ և իմ անոր թող տալու թագաւորութեանս
“ արժանի կըլլայ ” : Ահաւասիկ ընտիր դաստիա-
րակութեան յարգը ճանչցող երևելի իշխանի

մը մտածմունքն ու խօսքը : Աղեքսանդր իր որդին՝ միւնոյն գաղափարները ունեցաւ : Պատմագիր մը Աղեքսանդրի վրայօք դիտողութիւն ընելով կըսէ . « Աղեքսանդր իր հօրը չափ Արիստոս » տելնալ սիրեց , վասն զի , կըսէր , մէկուն՝ իր « կեանքը պարտաւոր էր , իսկ միւսոյն՝ իր աղէկ « կենցաղավարութիւնը » :

Ուստի եթէ իշխանի մը մեծ յանցանք է , իր զաւակացը դաստիարակութեան հոգ չի տանելը , նոյնչափ նաև յանցանք է , ընդհանուր քաղաքացւոց վրայ հոգ չի տանիլնալ : Պլուտարքոս Ալեքսանդրի և Նումայի վրայօք բրած բաղդատութեանը մէջ վարպետ դիտողութիւն մը կընէ . աս տեսակ անհոգութեամբ էր որ Նումայի բոլոր գովելի դիտաւորութիւնները և բոլոր մեծ շինութիւնները անօգուտ եղան : Աս կտորս շատ նշանակութեան արժանի է : Նումայի դիտաւորութիւնը , կըսէ , Հռոմոյի հանդարտութիւնը հաստատ պահել էր , բայց երբոր ինքը մեռաւ , ամէն բան իրեն հետ մարեցաւ . կրկնաբար (Յանոսի) (1) տաճարը , որուն դռները միշտ գոց պահած էր , (որպէսթէ անոր մէջ պատերազմի սատանան շղթայակապ ըլլար) , յանկարծ բացուեցան , և բոլոր Իտալիոյ մէջ արիւն և կոտորած մտաւ : Այսպէս իր ամենազե-

(1) Յանոս նախկին թագաւոր Իտալիոյ՝ իւր թագաւորութիւնը հաստատեց ՚ի Լատիոն : Հռոմուրս տաճար կանգնեց անոր , որուն դռները պատերազմի ժամանակ բաց և խաղաղութեան ժամանակ գոց էին : Յանոս երկրիմի կը նկարագրուի ձեռքը բանալի մը բռնած՝ վասն որոյ տարւոյն առաջին ամիսը Յանոսի անուամբ Յունիսը անուանեցաւ : Ճանօթութիւն թարգմանիկն :

ղեցիկ և նուիրական շէնքը գրեթէ բնաւ չի դիմացաւ, որովհետև պահպանութեան միակ կապը կը պահսէր, որ տղոց շաստիարակութիւնն էր:

Ասոր բոլորովին հակառակ ըլլալուն համարէր միայն որ Վիքուրկոսի օրէքներն այնչափ երկայն տևողութիւն ունեցան. ինչպէս որ դարձեալ Պլուտարքոս կրտսէ, «Վիքուրկոսի Սպարտացւոցմէ պահանջած կրօնական երգումը, իր մահուանէ ետև տկար օգնութիւն մը կ'ըլլար, թէ որ իր օրէնքները դաստիարակութեան միջոցաւ անոնց սովորութեանցը մէջ տպաւորած և իր տեսչութեան սիրոյն կաթը անոնց ծրծել տուած չըլլար, որ անոնց ընտանի և բնական ըրած էր: Այսպէս իր գլխաւոր հրամանները հինգ հարիւր տարի պահուեցան, իբրև պատուական և ազգու գոյն մը որ մինչև հոգւոյն խորունկը թափանցած էր:

Հին ատենը բոլոր այս երևելի մարդիկ համազուած էին, ինչպէս որ Պլուտարքոս ալ մասնաւորապէս Վիքուրկոսի համար կրտսէ, թէ օրէնքսգրի մը և իշխանի մը ամենակարևոր պարտաւորութիւնը տղոց դաստիարակութեան համար ընտիր կանոններ հաստատել և զանոնք ճշտիւ ՚ի գործ դնել տալնէ: Սոսուգիւ զարմանալի է այն մասին ըրած ուշադրութիւններն և նախագուշակութիւններն: Տղոց ծնած օրէն՝ կը հրամայէին որ խոհեմ զգուշութիւններ ձեռք առնուին անոնց ինամակալուացը նկատմամբ, և Քուինտիլիանոսի աս նիւթիս վրայ գրածները

Պղատունէն և Արիստոտելէն քաղած ըլլալը յայտնի կերևայ, մանաւանդ դայեակներու վերաբերեալները: Արեւելի փիլիսոփայներուն պէս կուզէր ինքնալ որ անոնց ընտրութեան ժամանակը, չէ թէ միայն նայուի թէ լեզունին գեշ սովորած չըլլայ, հասպա նաև բարուցը և մտացը վրայ ըզգուշութիւններ ըլլուին: և ասոր վրայ յառաջ բերած փաստերն շատ մտադրութեան արժանի են: Ինչու որ տղայ մը իր մատաղ հասակին մէջ ինչոր կը սորվի, կըսէ, մտաց մէջ դիւրաւ կը ստպաւորուի, և այնպիսի խորունկ հետքեր կը թողու որ շատ դժուարաւ կը ջնջուին: Տղայ մը նոր ամանի մը պէս է որ երկայն ատեն իր մէջ դրուած առջի ըմպելիքին հոտը կը պահէ, նոյնպէս բուրդի պէս է որ անգամ մը ներկուելէն ետև նորէն իրեն առջի ճերմկութիւնը չի կրնար ստանալ: Եւ գեշն ալ այն է որ չար սովորութիւնները միշտ ընտիրներէն աւելի կը տևեն:

Այս պատճառաւ է որ յիշեալ փիլիսոփաները ամենակարևոր պարտք կը դնեն դաստիարակաց վրայ, որպէս զի որչափ կարելի է տղոց քովէն գերիները և ծառայները հեռացընեն, որոնց խօսքերը և օրինակը կրնայ մանկութեան վնաս հասցընել:

Ասոր վրայ ուրիշ ծանօթութիւն մընալ կ'առնելընեն որ շատ մը հայերու և ուսուցիչներու ընթացքը պիտի դատապարտէ, կը պահանջեն որ միշտ տղայք չափահաս չըլլան, ամէն տեսակ կատակերգական կամ ողբերգական գրուածներ, վնասակար պատկերներ, կամ քան

գահագործութիւններ չտեսնեն . մինչև նաև
 պարտք կը դնեն դատաւորաց որ այս տեսակ ար-
 հեստաւորները քաղաքներէն հեռացընեն , եթէ
 իրենց կանոնացը հնազանդիլ չուզեն . որով հե-
 տե համոզուած էին թէ այսպիսի մտրուու կիր-
 քը զբօսցընող և ցանկութիւնը սնուցանող ա-
 ռարկայներէն վնասակար և ապականիչ օգի մը
 պէս բան մը կելլէ , որ կրնայ քիչ քիչ անդդալի
 կերպով զուսուցիչներն անգամ վնասել , որոնք
 առանց վախի և առանց զգուշութեան ամէն
 վայրկեան զայն կը ծծեն : Ուստի ասոր հակա-
 ռակ աս իմաստուն փիլիսոփայները կուզեն որ
 քաղքի մը մէջ ամէն բան՝ առաքինութիւն սոր-
 վեցընէ և ազդէ . ինչպէս են արձանագրութիւնք ,
 պատկերներ , արձաններ , խաղեր , խօսակցու-
 թիւններ , վերջապէս բոլոր այն բաներէն , որոնք
 մտքի կը ներկայանան և աչաց ու ականջի կը զար-
 նեն առողջարար շունչ մը կը ձևանայ որ անըզ-
 գալի կերպով տղոց հոգիին մէջ կը մտնէ , և
 միւս կողմէն դաստիարակաց տուած կրթութիւն-
 ներովը օգնուելով և արմատանալով՝ իրենց մա-
 տաղ հասակէն , առաքինութեան սէրը ու պար-
 կեշտ իրաց ճաշակը իրենց սրտին մէջ կը հաս-
 տատէ : Ինագրին մէջ այս խօսքերը այնպիսի փա-
 փուկ և բարակ զննութեամբ գրուած են զորոնք
 ուրիշ լեզուաւ նմանեցընելը կարելի չէ , թէ և
 այս կտորը երկայն է , բայց պարտաւորեցայ ա-
 նոր մէկ կտորը յառաջ բերել որպէսզի կարե-
 նամ Պղատոնին ոճոյն վրայ գաղափար մը տալ :

Իմ առջի նիւթիս գալով կը լմնցընեմ . աս

տեղս առաջին յօդուածը , աղաչելով զընթերցողս որ զմտաւ ածեն թէ կռայաշտութիւնն անգամ , տղոց դաստիարակութեան վրայ հսկողութիւն ընելը , հարց , դատաւորաց և իշխանաց համար ամենակարևոր պարտք մը սեպած է , վասնզի խիստ կարևոր է տղոց ապագայ կենացը համար , աղէկ սկզբունքներու մէջ զանոնք վարժեցընելը : Այլ ստուգիւ քանիոր միտքը գեռնուրք և կակուղէ , կրնայ մարդ մը ուղածին պէս զայն կրթել . իսկ ընդ հակառակն քանի որ տարիքնին առնեն , երկար սովորութիւնը՝ այն պակասութիւնները անուղղելի կընէ :

ՅՕԴՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

Թէ հասարակաց դաստիարակութիւնը՝ արևայտն և հասանալոց դաստիարակութիւնն առելի նախադաս պէտք է ըլլալ ինչ ինչ :

Վարժարանաց և մասնաւոր դաստիարակութեանց մէջ պատահած փոանգներուն տեղեակ ըլլալու , տղոց դաստիարակութեան պաշտօնը վարելէս ՚ի վեր բնաւ չի համարձակեցայ աս նիւթիս վրայ խորհուրդ մը տալու յանձնառու ըլլալ , այլ միայն նախախնամութենէ ինձ յանձնուած տղոց կրթութեանը ձեռքէս եկած հոգատարութիւնները կատարելով դոհ կըլլայի : Աստի կը պարտաւորիմ միևնոյն չեզոքութիւնս

պահելով այսպիսի դժուարին խնդիր մը ճնողաց խոհեմ որոշմանը թողուլ :

Քուինտիլիանոս երկարօրեն և ճարտարախօսութեամբ կը ճառէ այս խնդրոյս վրայ . որ եր հեղինակութեանը ամենագեղեցիկ կտորն է . ուր կից միայն յօդուած մը հաստեգս յառաջ կը բերեմ :

Նախ հասարակաց դպրոցներու դէմ եղած երկու դժուարին խնդրոց կը պատասխանէ : Առաջինը վարուց մաքրութեան կը վերաբերի , զոր մեծամեծ վտանգներու ենթակայ եղած ըլլալ կը կարծեն : Եթէ այսպէս ըլլար կրտէ Քուինտիլիանոս , պէտք չէր բնաւ աղէկ կենցաղափարութեան խօսակցութենէ խիստ շատ աւելի նախամեծար ըլլալուն վրայ վայրկեան մը անգամ տարակուսիլ : Բայց պէտք է գիտնալ կը յաւելցրնէ , որ վտանգը երկու կողմէն հաւասար ըլլալով ամէն բան տղոց բնաւորութենէն և անոնց տրուելիք դաստիարակութենէն կախեալ է , և հասարակօրէն ճնողաց անկարգ վարմունքը շատ անգամ տղայոց գէշ օրինակ կ'ըլլայ :

Տղայք՝ կրտէ Քուինտիլիանոս , ամէն օր այնպիսի բաներ կը տեսնեն և կը լսեն զորոնք իրենց բոլոր կենաց մէջ պէտք չէին գիտնալ , և աս ամէնը առաջ իրենց սովորութիւն ըլլալով՝ հետեւաբար վերջէն բնութիւն մը կը դառնայ որով ողորմելի տղայք տակաւին մոլութեան ինչ ըլլալը չի գիտցած մոլի կըլլան : Եւ այսպէս միշտ պաճուճանաց և հեշտութեանց ճաշակը առնելով՝ մեր հասարակաց դպրոցներուն ան-

կարգութիւն կը պատճառեն, չէ՛ թէ կ' առնուն ։

Երկրորդ խնդիրը ուսման զարգացմանը կը վերաբերի, որ տան մը մէջ աւելիպէտք է աճիլ, վասնզի դասատուն հոնտեղս միայն մէկ աշակերտի կրթութեանը հոգ կը տանի ։ Բայց Քուինտիլիանոս շատ մը պատճառներու համար աս մասին այնչափ համամիտ չէ . այսու ամենայնիւ կ'աւելցընէ թէ մասնաւոր դաստիարակութեան թերութիւնները, հասարակաց կրթարաններու մէջ կրնան շուտով անհետանալ ։

17 Հասարակաց դաստիարակութեամբ է որ պատանի մը կը քաջալերի, կը զօրանայ և կը սովորի ճշմարտութեան հետեւելու, մանաւանդ թէ մասնաւոր դաստիարակութեան տուած վնասակար գրգիռներէն ազատ կըլլայ. վասն զի առանձին և մասնաւոր դաստիարակութիւնը հասարակօրէն տղայքը կը թուլացընէ, կը վհատեցընէ, կամ լաւ ևս է ըսել կը ժանգոտեցընէ, որոնցմով տղան յիմար հպարտութեամբ մը կը գոռոզանայ և ինքրզինքը ուրիշներէն վեր կը դասէ ։

27 և 34 Վարժարաններու մէջ եղած ծանօթութիւնները և կապակցութիւնները շատ անգամ մինչև ցկեանս կը տւեն . և տղայք տեսակ մը աշխարհային սովորութիւն մը կստանան զորն որ ընկերութեամբ միայն կրնայ ստացուիլ ։ Քուինտիլիոս աս երկու օգուտներն քիչ սեպելով կը շարունակէ ։

47 Բարոցներուն ամենամեծ օգուտը՝ նախանձաւորութիւնն է, տղայ մը իր դաստիարակէն

իր կամ ուրիշներու համար ըրած խօսքերէն միշտ օգուտ կը քաղէ : Աորովհետեւ պատանին ամէն օր իր դաստիարակին աշակերտի մը ժրաջանութեան կամ ծուլութեան վրայ ըրած գովութիւնը և պարտաւ ըսելով և տեսնելով ՚ի հարկէ բարի ազդեցութիւն մը կը ներգործէ իր սրտին : Պատուոյ հասնելու փափաքը իր աշխատութեանը գրգիռը կըլլայ : իր հաւասարներուն առջև չուզէր և կամչնայ խոնարհիլ : Իսկ ամենէն յառաջադէմներն անգամ գերազանցելու եռանդ մը իր սրտին մէջ կը վառի : Ինտիր աշակերտ մը իր դասատան մէջ առաջինը ըլլալու և առաջին մրցանակը վաստակելու համար արդեօք որչափ ջանք և փոյթ չ'ունենար : Ահա աս միջոցներն են որ առոյգ մտաց ընտիր նախանձաւորութիւն մը կուտան : նախանձաւորութիւնը և բարի հպարտութիւնը տղայքը մեծ առաքինութեանց և ամենադժուար ձեռնարկութեանց առաջնորդելու ամենաընտիր միջոցներն են :

5^է Ի պրոցներու մէջ ուրիշ մասնաւոր օգուտներ ալ կան : տղայ մը իր ընկերներուն վրայ այնպիսի բարի օրինակներ կը տեսնէ որոնց հետեւիլը իր կարողութենէն և կամքէն կախեալ է , և կը յուսայ իսկ օր մը դանոնք գերազանցելու : Ասոր հակառակ եթէ առանձին ըլլար , գուցէ իր դաստիարակին հետ մրցելու պիտի յանգըգնէր :

6^է Սերջապէս այս օգուտն ալ կայ որ դասատու մը բազմաթիւ ունկնդրաց առջև աւելի աշխուժութեամբ և եռանդով կը խօսի , քան թէ

առանձին աշակերտի մը առջև, որուն հետ ունեցած խօսակցութիւնը պաղ և ընտանի է միշտ: Ըրդ որչափ անհաւատալի կուգայ մարդուս որ այսպիսի եռանդով և աշխուժութեամբ վառեալ դասատու մը, որ, հեղինակի մը ընտիր մասերը բացատրելով կը բորբոքի, կարող կըլլայ ոչ միայն տղոց ուշադրութիւնը գրաւելու, հատրտ նաև միևնոյն զգացմունքն և միևնոյն ճաշակը ազդելու յատուկ միջոց մը կըլլայ:

Քուինտիլիանոս աստեղս կը փութայ ծանուցանելու թէ իր պաշտպանած կարծիքը գրեթէ ընդհանուր սովորութեան մը երևելի հեղինակաց և հռչակաւոր օրէնսդրաց վկայութեանցը վրայ հաստատած է:

Կրնամ աւելցընել նաև որ այս սովորութիւնը Քուինտիլիանոսէն ՚ի վեր կանոնաւոր ճանչցուած է, նոյն իսկ քրիստոնէութեան մէջ: Վասնզի եկեղեցական պատմուիք անթիւ օրինակներ կուտայ մեզի, և սուրբ Քարսեղի և Վրիգոր Նազիազանցիին օրինակները արդէն ամէն մարդ կը ճանաչէ. և աս երկու երևեցի բարեկամաց գերդաստաններն այն ատենուան եկեղեցականաց մէջ ամենէն բարեպաշտներն էին: Ուստի աս երկու գերդաստաններն իրենց զաւակները հասարակաց կրթարաններու յանձնեցին, և Մտտուած ասոնց բարեպաշտ դիտաւորութիւննին օրհնեց մեծամեծ անյուսալի յաջողութիւններ պարգևելով: Ըրդ՝ այսպիսի ընթացքի մը, կըրնան անխոհեմութիւն և յանդգնութիւն ըսելու համարձակիլ:

Միւս կողմէն, միթէ կրնան համարձակիլ ծնողաց գովելի վախկօտութիւնը պախարակել, որոնք տեսնելով վարժարանաց մէջ պատահած մեծամեծ վտանգները, ալ աւելի կ'աշխատին իրենց զաւակաց պատուական անմեղութեան գանձը պահպանելու քանթէ զանոնք գիտութեանց մէջ յառաջացընելու: Ասոր համար կը պարտաւորին զանոնք տան մէջ իրենց աչքին տակ կըթելլու, ուր որ միայն ընտիր խօսքեր կը լսեն և աղէկ օրինակներ կը տեսնեն. և որչափ կարելիէ ծնողք կը ջանան որ մտքուր բնաւորութիւննին խանգարող որ և իցէ առարկայ անոնցմէ հեռացընեն: Անտարակոյս այսպիսի տուներ ալ կան, բայց արդեօք թիւը ո՞րքան է:

Աս երկու կերպ դաստիարակութեան մէջ, այսինքն գիշերով ցերեկով և մասնաւոր դաստիարակուէ մէջ տեղերրորդ կերպ մընալ կայ որ միջինը կը համարուի, որ է տղայոց դասարանաց նախանձաւորութենէն օգուտ քաղել տալու մտօք՝ զանոնք ցերեկը վարժարան խրկելով գիշերները ծնողաց տուներ պահել: Ասով գուցէ վտանգներուն մէկ մասէն տղայք ազատ մնան, բայց վարժարանին խել մը օգուտներէն ալ կը զրկուին, որ կարգ կանոն և վարժութիւնն են, և որոնք զանգակի մը հարուածով օրական բուլը կըթուլթիւնները միակերպ աշակերտաց կ'իմացընեն, և հեռի կըլլան միանգամայն տնական գգուանքներէն որոնք տղայքը խանգարելու միայն կը ծառայեն: Ասոր վրայ վաղեմի դատաւորներէն մէկը այսպէս կը խօսի:

“Իմ հայրս վարժարանաց օգտակարութեանը մասին երկու դիտմունք ունէր, առաջինը աշխոյժ և անմեղ երիտասարդութիւնը պահպանելու օգուտը, և երկրորդը դպրոցական վարժութեամբ տնական փաղաքշանքները մտնալու օգուտը, և ստուգիւ վարժարանի մէջ մէկ ու կէս տարուան անցուցած կեանքս ինձ մեծ օգուտներ պատճառեց, վասնզի պարզ և կանոնաւոր կենցաղաւարութիւն սովորեցայ :

Վարժարանաց մէկ օգուտն ալ որ ամենակարևորը կը համարուի, կատարեալ կրօնագիտութիւն սորվիլն է, նաև վաւերական աղբիւրներէ ծանօթութիւններ քաղելով անոնց ճշմարիտ հոգին և մեծութիւնը ճանչնալ, և աշխարհացին կենաց մէջ շատ անգամ կրօնքի և բարեպաշտութեան դէմ ելած փտանգներուն դէմ դնելու համար հաստատուն սկզբանց վրայ հիմնուիլ. սցսպիսի մեծ օգուտներ տան դաստիարակութեամբ ստանալը թէ և անկարելի չէ, բայց անտարակցս խիստ դժուար է :

Արդ՝ բոլոր աս սկզբունքներէն և դործերէն ինչ պէտք է հետեցընել, Չկայ վարժարան մը որ յառաջագէմ աշակերտներ չունենայ, սրգարև այսպիսի վարժարանաց մէջ դաստիարակութիւն առած երիտասարդներ գտնուած են, որոնք յառաջագէմ հանդիսացած են թէ բարեպաշտութեան և թէ գիտութեանց մէջ. բայց կան վարժարաններ ալ որոնք ցաւով շատերուն կորուստը տեսած են : Ասոնց նման են նաև մասնաւոր դաստիարակութիւնները :

Այս միայն կրնամ հետևեցընել թէ, որով հետևե տողոց դաստիարակութեան վտանգները մեծ են. ծնողաց կը վերաբերի ազէկ քննել թէ ո՞ր կողման հետևիլ հարկ է. պէտք են արդարութեամբ կշռել երկու կողմէն պատահած օգուտներն և վնասները և միայն բարեպաշտական պատճառներով վախճան տան այնպիսի կարևոր քննութեան մը, մանաւանդ դասատուներու և վարժարաններու մասին կը պարտաւորին ազէկ քննութիւն ընել: Այն աս ճամբով երթալու ըլլան, այն ատեն եթէ ոչ բողոքովին՝ գոնէ կրնան իրենց իրաւացի վախերնին նուազեցընել:

Մ Ա Ս Ն Ա Ռ Ա Ջ Ր Ն

Ինչպէսնոք ծանոցութիւն պղոց դաստիարակութեան վրայ:

Նախ կ'աղաչեմ զընթերցողս, որ երբ ծանօթութեանց, կանոնաց, օրինաց և պարտաւորութեանց վրայ խօսիմ, որ անպատճառ աս նիւթերուս վրայ խօսիլը ինձ հարկ պիտի ըլլայ. չկարծուի բնաւ որ ես օրէնքներ հաստատել կամ թէ դաստիարակի մը արտօնութիւններով իմ արհեստակիցներուս քննիչը ըլլալ կ'ուզեմ: Իմ միակ դիտաւորութիւնս, թէ որ կարենամ, երկտասարդութեան հասակին մէջ դաստիարակ ընտրուած անձանց օգնելէ, որոնք այն տարիքին

մէջ անփորձ ըլլալով, շատ մը սխալներ գործե-
 լու ենթակայ են. ինչպէս որ ես ալ կը յիշեմ
 որ այսպիսի սխալներ շատ անգամ գործած եմ.
 Եւ երջանիկ պիտի համարիմ ինքրդինքս՝ եթէ
 իմ կամ դաստիարակութեան մէջ հմուտ և
 ճարտար դասատուաց գաղափարները բացառ-
 րելով կարող ըլլամ զանոնք այն սխալներէն ա-
 զատ պահել: Ինչու որ հոս իմ վրայօքս բնաւ
 բան մը պիտի չի իօսիմ, մանաւանդ սոսառա-
 ջին ամենակարևոր մասին մէջ որ բոլոր միւս
 ըսելիքներուս հիմը կը սեպուի: Եթէնք և Հը-
 ուոմ տակաւին իրենց հարստութիւնները ինձ
 պիտի մատակարարեն: Երկու ժամանակակից
 հեղինակաց կարծիքներն ալ յառաջ պիտի բե-
 րեմ երբեմն անուանին անգամ չի յիշելով: Աս
 հեղինակներն են Ֆէնէլոն, Քամպրէի արքե-
 պիսկոպոսը, և Վօք անգղիացին, որուն աս նիւ-
 թիս վրայ գրածները շատ յարգի են: Աս ետ-
 քինը մասնաւոր գաղափարներ ունի որոնք ամէն
 ատեն ընդունելի չեն: Չեմ գիտէր եթէ յու-
 նարեն լեզուին և գիտութեանց մէջ քաջ հը-
 մուտ էր թէ չէ. որովհետև քիչ տեղ յիշա-
 տակութիւններ ըրած է: Այսու ամենայնիւ
 երկուքն ալ իրենց ընտիր բարբոյն և վարմուն-
 քովը կրնան մեծամեծ օգուտներ պատճառել,
 ոչ միայն անփորձ դաստիարակաց, հապա նաև
 յաջողակներուն անգամ. Ուստի ես ալ կը հա-
 մարձակիմ ուրիշներուն աշխատութենէն օգուտ
 քաղելու, վասնզի կը յուսամ թէ՛ հասարա-
 կութիւնը որ միշտ բարի բաներ լսելու կը փա-

փաբի, նոյնպէս և հետաքրքիր չըլլար ուսկից
աւանդուած ըլլալուն՝ ինձ շնորհակալ պիտի ըլ-
լայ : Տասներկու յօդուածներու մէջ պիտի ամ-
փոփեմ տղոց դաստիարակութեան ընդհանուր
ծանօթութիւնները :

ՅՕԴՈՒԱԾ ՍՈՒԱԶԻՆ

Դաստիարակութեան մէջ հասարակական պահելու նպատակը
որն ըլլալ պէտք է :

Տղոց դաստիարակութեան մէջ յաջողելու ա-
ռաջին միջոցը, ինձ սյնպէս կերևայ որ, հետեւ-
ելիլու նպատակը աղէկ հաստատել, այն նպատա-
կին հասնելու ճամբան քննել, և նոյն ճամբուն
մէջ ապահովութեամբ զմեզ առաջնորդելու
ճարտար և փորձառու առաջնորդ մը ընտրելն է :
Թէպէտև հասարակօրէն խիստ իրաւացի և խո-
հեմ կանոն մընէ ամէն օտարաց ընթացքէն հե-
ռանալ և հաստատեալ սովորութեանց հետեւ-
ելիլ, բայց չեմ գիտեր թէ աս նիւթիս մէջ աս
կանոնէն զարտուղելու պիտի հարկադրիմ թէ չէ :
Որովհետև եթէ՝ տեսակ մը գերուէ վտանգնե-
րէն և անվայելութիւններէն չի վախնալով կու-
րաբար մեր նախնեաց ընթացքին հետևինք, ե-
թէ մտքի խորհրդէն աւելի սովորութեանց խոր-
հուրդ հարցընենք, և եթէ հարկաւոր եղածէն

աւելի ուրիշ բաներու վրայ ամէն բան կարգադրենք, ասոնցմէ պատճառած սխալմունքը ձեռքէ ձեռք և դարէ դար հաղորդուելով՝ գրեթէ անգիր օրէնք մը կը դառնայ, որսվհետև աւելի աղէկ պիտի սեպեն և պիտի հարկադրին իսկ մեծագոյն մասին ըրածներուն հետեիլ:

Իայց միթէ մարդկային աշգը մեծագոյն մասին իբր ամենաբարի բանի մը հաւանութիւն տալով կրնայ երջանիկ ըլլալ, և միթէ ամէն ատեն չենք մի՞ տեսներ որ ասոր հակառակը կը պատահի:

Արդ՝ մտաց խորհուրդ չի հարցընողները անգամ դիւրաւ կրնան ճանչնալ որ դասաստուաց նստակար իրենց աշակերտացը միայն յունարէն և լատիներէն սորվեցընել, շարադրութեան ու ռոտանաւոր գրելու վարժեցընել, ասոնց միտքը դեպքերով և պատմութեան թուականներով բերնաւորել, հաւաքաբանութիւններ կազմել, և թղթերու վրայ գիծեր և նկարներ գծագրել տալ չէ: Այս ուսմունքներն, բնաւ չեմ կրնար ուրանալ, որ, կարևոր են, չէ թէ ստիպողական, և որոնք նոյնպէս օգտակար ու յարգի են, երբ մեզ ուրիշ բաներ հասկընալու առաջնորդ են, միևնոյն տեղը կենալու կ'արգիլեն, և երբ որ աղէկ ձեռնարկութիւններու իբր գործիք ծառայեն, անատեն զանոնք գիտնալը միւս մնացած բաներուն օգտակար կրնայ ըլլալ:

Հատ խղճալի են այնպիսի տղայք՝ որոնք իրենց պատուական ութ կամ տաններորդ տաւրիները, մէկ կամ երկու լեզու կամ ասոնց նը-

Ման բաներ սովորելու կը վատնեն, զորոնք գործածելու համար կարելի է առիթ ալ չունենան : Դասատուաց նպատակն է . ուսմանց երկար ասպակէզին մէջ աշակերտները հաստատուն աշխատութեան մը մէջ վարժեցընելով գիտութիւններն յարգել և սիրել տալ, վարժարանէն քաջութեանն ետև, զանոնք բարձիթողի չ'ընելու համար անոնց ծարաւը և անօթութիւնը դրդուել, ճամբան սովորեցընել, և անոնց գործածութիւնը ու յարգը աղէկ ճանչցընել և յարմարցընել այն պաշտօններուն՝ ուր որ նախախնամութիւնը զանոնք պիտի կանչէ : Ասոնցմէ աւելի՛ դասատուաց նպատակը պիտի ըլլայ անոնց սիրտը և բարքը ուղղել, անոնց անմեղութիւնը պահպանել, պատուոյ և առաքինութեան սկզբբունքներով զարգարել, բարի սովորութեանց վարժեցընել, անոնց վրայ տեսնուած գեշ բնաւորութիւնները մեղմ միջոցներով սրբագրել և յաղթել, ինչպէս են . հպարտութիւնը, լրբութիւնը, անձնահաճութիւնը, ուրիշները միշտ անարգող յիմար հպարտութիւնը, իր հանգըստութեանցը միայն ուշադիր կոյր անձնասիրութիւնը, ուրիշներուն սիրտը վիրաւորելու և զանոնք անպատուելու ցանկացող ծաղրասէր ու գին, հոգւոյն բարի հանգամանքները վատթարացընող ծուլութիւնը և անղգայութիւնը, այն գառնապարտելի՛ անղգայութիւնը . . . :

Տղայք ալէի կառավարել կարող ըլլալու համար, անոնց
բնադրութիւնը յաջ ճանչնալ պէտք է :

— — — — —

Դաստիարակութիւնը՝ պարզապէս խօսելով,
միտքերը կրթելու և ուղղելու արհեստն է : Բո-
լոր գիտութիւններէն աւելի, աս է ամենա-
զբօուարը, ամենահազուագիւտը, և միանգա-
ժայն ամենակարեւորը, բայց դժբաղդաբար ա-
նոր հետևողք խիստ քիչ են : Եթէ սովորական
փորձերու դիմելու ըլլանք, պիտի ըսենք, թէ՛
սմեն անասուններէն աւելի՝ մարդս է անզուսպ :
Քսէնոփոն՝ իր Արթիքի ըսուած յառաջօրանին
մէջ ըրած բարակ գննութիւնը աս է : Այնորի
և կովու հօտեր, իրենց առաջնորդացը դէմ
ապստամբելին երբէք տեսնուած չըլլով, որ
ընդհակառակն ժողովրդոց մէջ սովորական բան
մընէ, կարծես թէ, հարկ կըլլայ, կըսէ, հետև-
ցընել թէ՛ աւելի դժուար է մարդոց հրամա-
յել քան թէ անասնոց : Իսկ թէ որ աչքերնիս
միւս կողմէն Աիւրոսի վրայ դարձընենք, որ խա-
ղաղութեամբ շատ երկիրներ կառավարելու կա-
րող եղած, և իր բուն հպատակներէն և նուա-
ճեալ ազգերէն սիրուած էր, աս հետևութիւ-
նը կը հանէ, թէ՛ պակասութիւնը հնազանդե-
լու նեղութիւն կրողներէն յառաջ եկած չէ,
այլ այն իշխաններէն որոնք կառավարել չ' գի-
տին :

Ուստի համեմատաբար նոյն հետևութիւնները տղոց դատարարակութեան յանձնարու եղողներուն ալ կրնայ տացուիլ : Պէտք է խոստովանիլ նաև որ մարդուս միտքը, իր ամենամատաղ հասակին մէջ անգամ, լուծի տակ եղած ատեն, անտանելի նեղութիւն կը կրէ, և բնականապէս միշտ իրեն արգիլուածներուն հակամիտ է : Ասոնցմէ կրնանք հետևցընել որ եթէ խնամք տարուի և զգուշութիւններ ձեռք ձգուի, անատեն մարդս յօժարակամ քաղցրութեան կը զիջանի, այլ բռնութեան՝ երբէք : Արբեմն կը տեսնենք կատաղի ձի մը որ երկու օտիցը վրայ կանգնելով սանձը կոտրել կուզէ, մորակիին դէմ կը դնէ, հեծնողը ծանր և անվարժ ձեռք մը ունենալուն է, որ զայն վարել չի կրնար, և պարապ տեղը կը նեղէ : Այսպիսի ընտիր բերան մը ունեցող ձիու մը, տուր, վարպետ և ժիր ձիավարժ մը, իսկոյն կը տեսնես որ, բոլոր անոր ցայտումները կը զսպէ, և թեթև ձեռքով մը իր ուզածին պէս զայն կը կառավարէ :

Անպատակիս հասնելու համար, դատարարակի մը սուսջին հոգը պիտի ըլլայ, տղոց բնաւորութիւնը և միտքը քաջ ճանչնալ : որպէս զի բոտ այնմ անոր հետ վարուելու կարող ըլլայ : Այն տղաք, զորոնք եթէ չի դրդեն, կը թուլնան, կան շատեր որ բռնութեանց և սաստիկ միջոցներու տանիլ չեն կրնար : կան որ վախէն կը զսպուին, ընդհակառակն կան ալ որ կը տրկարանան և կը վհատին : Այն նաև տղաք որոնք աշխատութեան միջոցաւ միայն կրնան օգուտ մը

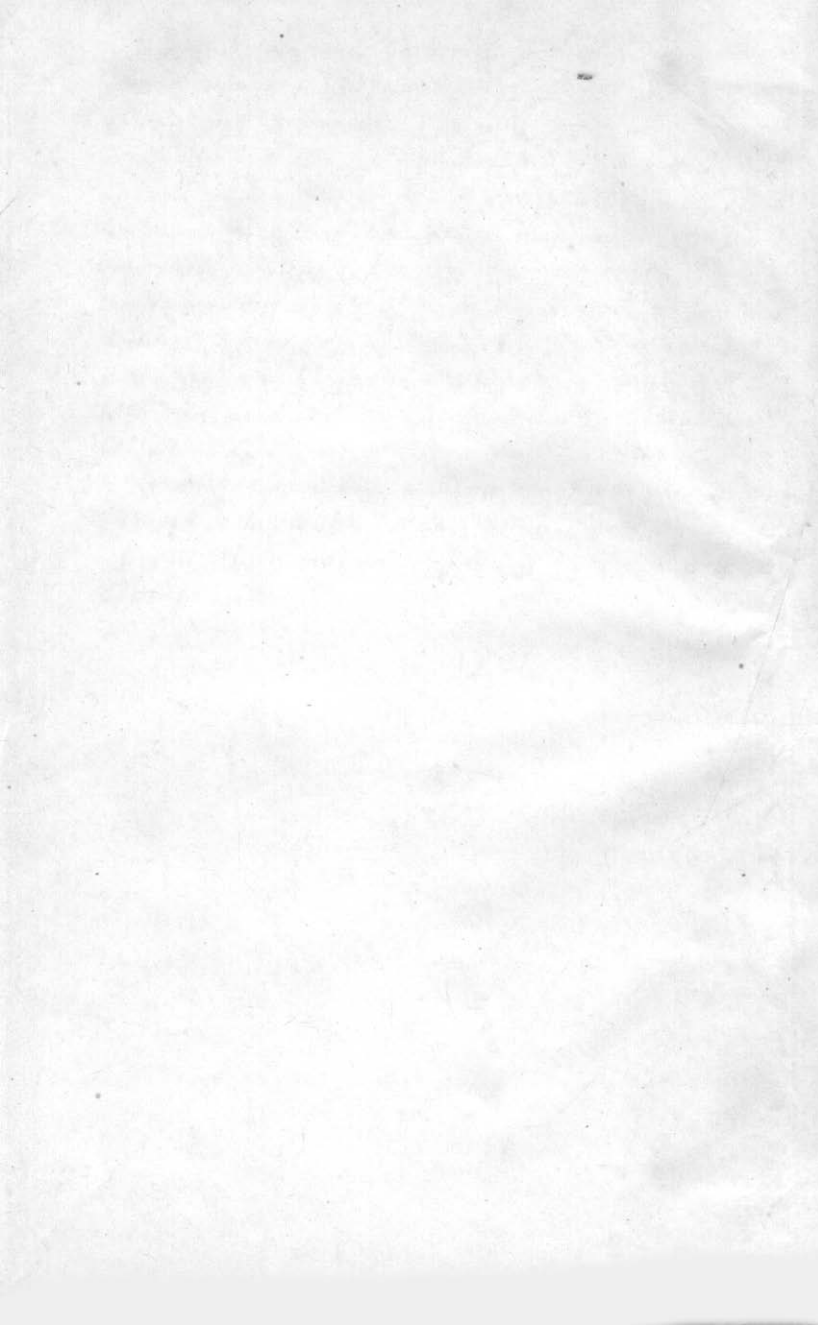
քաղել, իսկ ոմոնք ալ կան որ իրենց հանձարեզ իմաստովը և մտածութիւններովը բան կը սովորին: Արդ՝ ասոնք ամենը հաւասարեցնել և մէկ կարգի ու կանոնի տակ դնել ուզելը, բընութեան դէմ դնել ուզելէ: Մտախարակին խոհեմութիւնը՝ աս երկու յետին կէտերէն հաւասար գծով հեռացող միջին կէտը պահելն պիտի ըլլայ, որովհետև հոս՝ չարը խիստ մօտ է բարիին, կարելի է որ, սխալմամբ մէկը միւսին տեղ առնուի և անատեն տղոց վարմունքը դժուարին կընէ: Շատ ազատուիր, յանգստուէ, պատճառ կուտայ, շատ բռնութեանն ալ միտքերը կը տկարացնէ: Մովեստը կը գրգռէ և կը քաջալերէ, բայց երբեմն ալ ունայնասիրութիւն և ինքնահաւանութիւն կը պատճառէ: Ուստի նայելու է որ այնպիսի չափաւոր ընթացք մը պահուի, որ այն անկարգութիւններուն առաջը առնուի, և Աւփորոսի և Թէոպոմպայ համար Իստիրատէսին բռնած ընթացքին հետևիլ պէտք է, որոնց երկուքն ալ տարբեր բնաւորութեանց տէր էին: Աս մեծ դաստիարակը որ թէ կրթութեան, և թէ գրականութեան մէջ յաջողած է, ինչպէս որ իր աշակերտները, և գրուածները կը վկայեն, մէկուն աշխուժութիւնը չափաւորելու համար սանձ, և միւսոյն դանդաղութիւնը հեռացնելու համար մտրակ կը գործածէր, ասով երկուքն ալ մի և նոյն կէտի մը բերել չէր միտքը. այլ իր նպատակը մէկէն առածը մէկալին տալով, երկուքն ալ միատեղ կատարելութեան հասցնել էր:

Ահա աս է դաստիարակու թեան մէջ հետեւե-
լու արժանաւոր օրինակը . տղայք բոլոր առաքի-
նութեանց և բոլոր մոլութեանց սկզբունքներն
և հունտերը իրենց քով կը կրեն : Ախի՛ տղոց
բնաւորութիւնը , միաքը , յօժարութիւնը , կամ-
քը , բնական ձիրքերը , մանաւանդ անոնց կիր-
քերը և գլխաւոր հակամիտութիւնները քաջ
ճանչնալը մեծ ճարտարութիւն է , չէ՛ թէ անոնց
բնաւորութիւնը փոխելու մտօք և կամ՝ յուսով ,
զոր օրինակ , այն որ բնութեամբ ծանրակաց և
հանդարտ է , զուարթ ընելու աշխատիլ , կամ
թէ այն որ բնութեամբ աշխոյժ է , ծանրաբարոյ
ընել . կան տեսակ մը բնութիւններ ինչպէս նաև
հասակներու պակասութիւններ , որոնք կրնան ոչ
թէ բոլորովին փոխուիլ , այլ կրնան քիչ շատ
ուղղուիլ : Արդ ուրեմն՝ տղայքը այս կերպով
ճանչնալու միջոցը , իրենց մատաղ հասակին մէջ ,
անոնց յօժարութեանցը մեծամեծ ազատութիւն-
ներ , անոնց բնաւորութեանցը գեշն ու աղէկը
որոշելու համար , զանոնք իրենց բնական հաճո-
յիցը թողուլ , իրենց տկարութիւնները յայ-
տնելու համարձակութիւն ունենալու համար ,
այն տկարութեանց ցաւակցութիւն ցրցունել ,
մանաւանդ զբոսանքի ատեն , զանոնք ծածուկ
գիտելն է . տղայք խաղու մէջ ինչ որ են , նոյ-
նը կերևան . վասն զի բնականապէս պարզ և
համարձակ են , բայց երբ իմանան որ զիրենք
գիտող կայ , ինքզինքնին կը ժողվեն , և աս նե-
ղութիւնը զգուշութիւններու տակ կը ձգէ դա-
նոնք :

Իսիստ կարե որ է նաև տղոց բնութեանը մէջ
 տիրող պակասութիւնները որոշելը : Ամենքն ալ
 կրնան ընդհանրապէս յուսալ որ, թերի դաս-
 տիարակութիւնը, տգիտութիւնը, մալորութիւ-
 նը, և չար օրինակը դարմանելի են : Այլ ընդ-
 հակառակն պէտք են հաւատալ որ, այն պա-
 կասութիւնները, որոնք բնաւորութեանց և
 խանգարեալ սրտի մէջ արմատացած են, դար-
 մանելը իսիստ շատ դժուար է, ինչպէս են, նեն-
 գութիւնը, կեղծաւորութիւնը, շողքորթու-
 թիւնը, բաժանմանց, նախանձու, չարախօսու-
 թեան հակամիտութիւնը, որ և է ծանուցմանց
 և կամ սուրբ իրաց համար ծաղրասէր ոգի ու-
 նենալը, և ամէն բան ծուր մտք առնելու
 դիւրութիւն տուող իրաւանց բնական ընդդէ-
 մութիւնը :

2013

